

УДК 658.15:005.52](045)

Корчевська Лідія Миколаївна, завідувач
Херсонського відділення Одеського науково-
дослідного інституту судових експертиз Міністерства
юстиції України
e-mail: pravoeexpert57@gmail.com

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ

ANALYSIS AND ASSESSMENT OF THE FINANCIAL STATUS OF ENTERPRISES

Анотація. Функціонування будь-якого підприємства, незалежно від видів його діяльності та форм власності, визначається його здатністю створювати необхідну й достатню величину доходу, або прибутку. Аналіз прибутку та фінансового стану підприємства посідає провідне місце в системі комплексного економічного аналізу, оскільки за ними оцінюється ступінь досягнення кінцевої мети діяльності підприємства.

Система фінансових коефіцієнтів допомагає оцінювати рівень фінансового стану підприємства, характеризуючи його здатність виконувати свої зобов'язання перед кредиторами та здійснювати платежі відповідно до інших зобов'язань, а також сприяє оцінюванню ступеня ризику для кредиторів і встановленню межі фінансової стабільності.

Оцінка фінансового стану підприємства також відіграє вагомую роль у виявленні правопорушень у сфері економіки. Потреба в судовому економічному дослідженні виникає у процесі встановлення кримінальної чи цивільної відповідальності в разі неплатоспроможності підприємства, його банкрутства та інших обставин або коли необхідно встановити суму заподіяних збитків, відповідальних осіб.

Ключові слова: фінансовий стан, фінансова стійкість, прибуток, рентабельність, аналіз, коефіцієнт, платоспроможність, ліквідність, оцінка, звітність.

Abstract. The functioning of any enterprise, regardless of its activities and forms of ownership, is determined by its ability to generate the necessary and sufficient amount of income or profit. The analysis of profit and financial condition of the enterprise occupies a leading place in the system of complex economic analysis, as they assess the degree of achievement of the ultimate goal of the enterprise.

The system of financial ratios helps to assess the level of financial condition of the enterprise, characterizing its ability to meet its obligations to creditors and make payments in accordance with other obligations; assess the degree of risk to creditors and the limit of financial stability.

Assessment of the financial condition of the enterprise also plays an important role in identifying violations in the economic sphere. The need for forensic economic research arises when criminal or civil liability is established in case of insolvency of the enterprise, its bankruptcy and other circumstances, or when it is necessary to establish the amount of damages, responsible persons.

Key words: financial condition, financial stability, profit, profitability, analysis, ratio, solvency, liquidity, evaluation, reporting.

Постановка проблеми. В умовах відновлення й побудови нової ринкової економіки в Україні закони ринку поставлять перед підприємствами необхідність розв'язання важливих економічних завдань, а саме забезпечення

конкурентоспроможності товарної продукції (послуг), а також діяльності загалом. Підприємства, які прагнуть досягти комерційного успіху, повинні будуть правильно оцінювати та постійно стежити за рівнем просування до нового економічного статусу – фінансово незалежного самостійного підприємства.

Аналіз фінансового стану підприємства є необхідним етапом для розроблення планів і прогнозів фінансового оздоровлення підприємств. Кредитори та інвестори мають аналізувати фінансовий стан підприємств, щоб мінімізувати свої ризики за позиками і внесками, а також для необхідного диференціювання відсоткових ставок. Кредитори (постачальники сировини, матеріалів, банки, що надають кредити, інші контрагенти) віддадуть перевагу підприємствам зі значною часткою власного капіталу, з високим ступенем фінансової автономності, оскільки такі підприємства з більшою імовірністю зможуть погасити борги за рахунок власних коштів.

Аналіз досліджень та публікацій. Значний внесок у дослідження теоретичних і методологічних засад оцінки фінансового стану підприємств зробили такі зарубіжні вчені, як Е. Альтман, Л. Бернстайн, У. Бівер та інші. Аспекти аналізу фінансового стану також розглядали багато вітчизняних науковців, наприклад Є. В. Мних [1], М. Т. Білуха [2], М. Ф. Базась [3] та інші.

Інтерпретація поняття «фінансовий стан» особлива в кожного автора, однак методика аналізу та сукупність показників, як правило, збігаються.

Метою статті є аналіз ключових показників фінансового стану підприємств на основі системи показників.

Виклад основного матеріалу. Основним джерелом фінансування витрат на виробничий і соціальний розвиток підприємства є прибуток. Показники прибутковості є визначальними в оцінках ефективності функціонування господарюючого суб'єкта за всіма видами діяльності: виробничою, комерційною, фінансовою та інвестиційною.

Оцінка фінансового стану підприємства особливо важлива для визначення конкурентоздатності та фінансової стабільності, надійності підприємства як партнера.

Завдання судової економічної експертизи фінансового стану підприємств полягають у здійсненні таких заходів:

- 1) загальному оцінюванню фінансового стану;
- 2) своєчасному виявленню недоліків у фінансовій діяльності підприємства;
- 3) виявленню зон можливих навмисних помилок у звітності;
- 4) дослідженню причин, які негативно або позитивно позначаються на фінансовому стані;
- 5) оцінюванню платоспроможності підприємства за звітний період у динаміці;
- 6) дослідженню структури джерел коштів;

7) визначенні суми оборотних коштів (оборотного капіталу), збільшення (зменшення) його співвідношення з короткостроковими зобов'язаннями;

8) дослідженні виконання зобов'язань за розрахунками з бюджетом, банками, кредиторами, а також використання засобів за цільовим призначенням і забезпеченості ними;

9) дослідженні використання права на кредитування, забезпеченості та ефективності кредиту;

10) дослідженні дебіторської заборгованості й запасів;

11) оцінюванні прибутковості підприємства;

12) розрахунку рентабельності підприємства та факторів, що впливають на неї;

13) визначенні довгострокової платоспроможності підприємства;

14) виявленні можливостей поліпшення фінансового стану підприємства;

15) оцінюванні фінансово-господарських перспектив підприємства, його функціонування в майбутньому;

16) розробленні заходів оптимізації структури фінансових ресурсів і їх ефективного використання щодо підвищення фінансової стабільності та платоспроможності підприємства.

У процесі дослідження фінансового стану підприємства необхідно розрізняти фінансову діяльність і фінансовий стан підприємства.

Фінансова діяльність – це організація рівномірного надходження, поповнення, руху й використання засобів за їх цільовим призначенням, планування фінансових ресурсів та контроль за їх формуванням і використанням.

Фінансовий стан – це результат фінансово-виробничої діяльності. Він характеризується розміром засобів підприємства (майна, коштів тощо), їх розміщенням і джерелами (власні чи залучені).

Аналіз фінансового стану підприємства дає змогу виявити його забезпеченість фінансовими ресурсами, доцільність та ефективність їх розміщення й використання, платоспроможність підприємства, його фінансові взаємини з партнерами, що є важливим моментом під час проведення судових економічних досліджень із питань банкрутства, доведення до банкрутства, визначення реальної грошової оцінки майна підприємств.

У процесі аналізу фінансового стану застосовуються такі загальноприйняті методи:

- аналіз за допомогою коефіцієнтів;
- аналіз на підставі результатів попередніх років;
- аналіз на підставі даних галузевих показників.

Фінансовий аналіз починається з розрахунку групи фінансових відносних показників (коефіцієнтів), призначених для виявлення відносно сильних і слабких місць підприємства порівняно з іншими конкурентами цієї ж

галузі. Він демонструє в перспективі позиції підприємства щодо зміни на краще або на гірше.

Експертиза фінансового стану підприємства проводиться за даними певних груп показників, що дають загальну оцінку фінансового стану підприємства, прибутковості його діяльності та довгострокової платоспроможності.

Джерелами інформації під час проведення судової економічної експертизи фінансового стану є:

- 1) законодавчо-нормативна база;
- 2) конструкторсько-технологічна інформація;
- 3) планово-нормативна інформація;
- 4) дані всіх видів господарського обліку (оперативного, бухгалтерського, статистичного);
- 5) звітність;
- 6) позаоблікова інформація (маркетингові дослідження тощо);
- 7) акти й довідки перевірок фінансового стану підприємства, здійснених фінансовими органами, установами банків, органами контролю, представниками організацій вищого рівня.

Основним джерелом для аналізу фінансового стану є дані фінансової звітності підприємства.

Фінансова звітність – це система узагальнених показників, що характеризують підсумки фінансово-господарської діяльності, яка містить інформацію про фінансовий стан і результати діяльності підприємства.

Фінансова звітність є базою для проведення дослідження фінансового стану підприємства та має такий склад:

- баланс (звіт про фінансовий стан) – звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає його активи, зобов'язання та власний капітал на певну дату;
- звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід) – звіт про доходи, витрати, фінансові результати та сукупний дохід;
- звіт про рух грошових коштів – звіт, який відображає надходження й вибуття грошових коштів (грошей) протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності;
- звіт про власний капітал – звіт, який відображає зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду.

Експертне дослідження фінансового стану підприємства насамперед здійснюється за даними балансу. Дослідження бухгалтерського балансу передбачає оцінку минулої діяльності підприємства, стану справ підприємства на конкретну дату, майбутнього стану підприємства та ступеня ризику. За допомогою розрахунково-аналітичних методичних прийомів обчислюються показники, на основі яких визначається загальна оцінка фінансового стану підприємства, зокрема:

- 1) показники оцінки майнового стану підприємства;
- 2) показники прибутковості;
- 3) показники ліквідності та платоспроможності;
- 4) показники фінансової стійкості;
- 5) показники рентабельності;
- 6) показники ділової активності.

Фінансовий стан підприємства характеризується фінансовою стабільністю та платоспроможністю.

Фінансова стабільність підприємства – це його спроможність здійснювати діяльність стабільно завдяки фінансовому забезпеченню власними оборотними коштами, а також залученими (кредитами, акціями).

Фінансова стабільність характеризується такими показниками:

- коефіцієнтом автономії;
- коефіцієнтом фінансової залежності;
- коефіцієнтом маневреності власних засобів;
- коефіцієнтом маневреності робочого капіталу;
- коефіцієнтом фінансової стабільності;
- коефіцієнтом співвідношення залученого та власного капіталу;
- коефіцієнтом концентрації власного капіталу (коефіцієнт автономії, коефіцієнт незалежності);
- коефіцієнтом концентрації позикового капіталу.

Платоспроможність підприємства – це можливість у практичній ситуації, що склалася, погасити всі зобов'язання перед контрагентами, банками та іншими суб'єктами підприємницької діяльності.

Платоспроможність – це здатність вчасно й повністю виконати свої платіжні зобов'язання, які постають із торговельних, кредитних та інших операцій платіжного характеру.

Для підтвердження платоспроможності доцільно дослідити такі питання:

- а) наявність коштів на розрахункових, валютних рахунках, короткострокові фінансові вкладення;
- б) відсутність простроченої заборгованості та затримки платежів;
- в) несвоєчасне погашення кредитів, а також тривале безперервне користування кредитами.

Підприємство є кредитоспроможним за наявності в нього передумов для отримання кредиту та здатності вчасно повернути позичку зі сплатою відповідних відсотків.

Потенційна можливість підприємства погасити позику визначається за допомогою коефіцієнта забезпеченості за кредитами.

У процесі аналізу довгострокової платоспроможності підприємства досліджуються значення таких показників: коефіцієнта концентрації власного капіталу

(коефіцієнт автономії); коефіцієнта концентрації позикового капіталу; коефіцієнта співвідношення позикового капіталу та власного (коефіцієнт фінансового левериджу, або важеля).

Платоспроможність підприємства залежить від ліквідності його балансу.

Ліквідність – поняття ширше, ніж платоспроможність. Ліквідним баланс вважається тоді, коли сума оборотних активів (статей) покриває суму короткострокових пасивів. Загальний коефіцієнт ліквідності балансу визначається як відношення суми мобільних оборотних активів до суми різних видів заборгованості підприємства.

Ліквідність підприємства – це його здатність перетворювати свої активи на гроші для покриття всіх необхідних платежів у міру настання терміну їх сплати.

До показників ліквідності належать:

- коефіцієнт загальної ліквідності;
- коефіцієнт проміжної ліквідності;
- коефіцієнт абсолютної ліквідності.

Для визначення ліквідності оборотних коштів доцільно розрахувати низку додаткових коефіцієнтів, зокрема:

- 1) коефіцієнт обігу оборотних коштів;
- 2) час обороту;
- 3) коефіцієнт обігу запасів;
- 4) середнє значення тривалості одного обороту запасів;
- 5) коефіцієнт обігу дебіторської/кредиторської заборгованості.

Від ліквідності балансу необхідно відрізнити ліквідність активів. Рівень ліквідності активів пов'язаний із часом, необхідним для перетворення їх на грошові кошти. Що менше часу необхідно для перетворення певного виду активів на гроші, то вища його ліквідність. Ліквідність балансу залежить від співвідношення різних за ліквідністю активів. Суттєвими при цьому є терміни відповідних зобов'язань.

Підприємство вважається ліквідним, якщо його оборотні кошти (поточні активи) перевищують короткострокові (поточні) зобов'язання.

Реальний ступінь ліквідності визначається за допомогою ліквідності балансу. Ліквідність балансу визначається як ступінь покриття зобов'язань підприємства його активами, термін перетворення яких на гроші відповідає терміну погашення зобов'язань.

Одним з основних показників фінансового стану підприємства є рентабельність.

Для підприємства важливий розмір чистого прибутку, тобто частка, що залишається в його розпорядженні після виплати всіх обов'язкових платежів із прибутку. Цей показник можна визначити різними способами залежно від мети, а саме:

- відношення чистого прибутку до виручки від реалізації без податку на додану вартість;
- відношення чистого прибутку до середнього розміру поточних активів згідно з балансом;
- відношення чистого прибутку до власності;
- відношення загальної суми прибутку, отриманої від реалізації продукції, до її собівартості.

Аналіз рентабельності підприємства відображає ефективність вкладення коштів у підприємство та раціональність використання цих коштів. Аналіз рентабельності підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких показників (коефіцієнтів):

- а) коефіцієнта рентабельності активів;
- б) коефіцієнта рентабельності власного капіталу;
- в) коефіцієнта рентабельності діяльності;
- г) коефіцієнта рентабельності продукції.

Аналіз фінансової звітності дає можливість об'єктивно оцінити результати діяльності підприємства, зокрема його потенційне банкрутство. Під банкрутством (неспроможністю) підприємства розуміють неможливість виконання ним таких фінансових зобов'язань:

- перед бюджетом та позабюджетними фондами щодо обов'язкових платежів, які необхідно сплачувати у встановленому законом порядку;
- перед фінансово-кредитною системою, що постають з укладеної кредитної угоди (повернення кредитів, позик, сплата відсотків за користування ними);
- перед кредиторами за поставлену сировину, матеріали, товари або послуги згідно з укладеною угодою;
- внутрішніх зобов'язань перед акціонерами та власними працівниками щодо оплати праці, виплати дивідендів, виплат за трудовими угодами, виконання умов колективного договору тощо.

Одним із перших сигналів банкрутства є неплатоспроможність підприємства. З фінансових позицій це означає, що підприємство, по-перше, поглинає ресурси чи засоби кредиторів (їх товари, гроші та послуги); по-друге, формує недоплати з податків та інших обов'язкових платежів.

Передумовою банкрутства є тривалий нестабільний стан фінансів підприємства, неефективне їх використання.

Однією з основних проблем фінансової стійкості є наявність у підприємства достатніх фінансових ресурсів.

Перебої у виробничій діяльності, зниження якості продукції та послуг, проблеми з логістикою та реалізацією призводять до зменшення надходження грошових коштів, що погіршує платоспроможність підприємства. Є також зворотний зв'язок: відсутність достатніх коштів призводить до перебоїв

у забезпеченості матеріальними ресурсами та, як наслідок, до перебоїв у виробничій діяльності.

Одним з основних напрямів забезпечення досягнення підприємством точки фінансової рівноваги у кризових умовах є скорочення обсягу споживання фінансових ресурсів. Перелік заходів із покращення фінансового становища є індивідуальним для кожного підприємства та залежить від економічної сфери, у якій здійснюється діяльність, виду продукції, кон'юнктури ринку, регіональної інфраструктури, системи управління підприємством, структури витрат на виробництво й управління, техніко-технологічних особливостей та інших факторів.

Актуальним є вдосконалення форм і методів фінансового забезпечення функціонування підприємства, тобто пошук нових ефективних шляхів фінансової діяльності.

Висновки. Таким чином, для досягнення фінансової стабільності в умовах відбудови економічного розвитку необхідні такі кроки:

- визначення нових (пріоритетних) стратегічних напрямів розвитку для найшвидшого відновлення діяльності підприємств та їх фінансової стабільності;
- розроблення комплексної методики оцінки фінансового стану підприємств, яка дає можливість проаналізувати стан підприємства за оптимальною сукупністю фінансових показників і коефіцієнтів;
- перегляд та доопрацювання нормативних актів, які розкривають методику аналізу фінансового стану підприємства;
- адаптація методики аналізу фінансового стану до відповідних економіко-правових умов.

Перелік використаних джерел:

1. Мних Є. В. Економічний аналіз : підручник. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 472 с.
2. Білуха М. Т. Судово-бухгалтерська експертиза : підручник. Київ : Видавнича компанія «Воля», 2004. 656 с.
3. Базась М. Ф. Теоретико-методологічні засади судово-бухгалтерської експертизи : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : МАУП, 2007. 488 с.
4. Крючко Л. С. Оцінка фінансового стану підприємства: сутність та необхідність. *Ефективна економіка*. 2012. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1613> (дата звернення: 18.05.2022).
5. Семенова К. Д. Аналіз фінансового стану підприємств України та тенденцій розвитку. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2021. № 5–6. С. 77–82. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2021/282-283/pdf/77-82.pdf> (дата звернення: 18.05.2022).

References:

1. Мнык, Ye. V. (2005). *Ekonomichniy analiz: pidruchnyk [Economic analysis: textbook]* (2nd ed., revis. and suppl.). Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, 472 p. [in Ukrainian].
2. Bilukha, M. T. (2004). *Sudovo-bukhhalterska ekspertyza: pidruchnyk [Forensic accounting expertise: textbook]*. Kyiv: Vydavnycha kompaniia "Volia", 656 p. [in Ukrainian].
3. Bazas, M. F. (2007). *Teoretyko-metodolohichni zasady sudovo-bukhhalterskoi ekspertyzy: navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv [Theoretical and methodological principles of forensic accounting examination: study guide for students of higher educational institutions]*. Kyiv: Interregional Academy of Personnel Management, 488 p. [in Ukrainian].
4. Kriuchko, L. S. (2012). Otsinka finansovoho stanu pidpriemstva: sutnist ta neobkhdnist [Assessment of the financial state of the enterprise: essence and necessity]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, no. 12. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1613> [in Ukrainian].
5. Semenova, K. D. (2021). Analiz finansovoho stanu pidpriemstv Ukrainy ta tendentsii rozvytku [Analysis of the financial condition of Ukrainian enterprises and development trends]. *Naukovyi visnyk Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu – Scientific Bulletin of Odessa National Economic University*, no. 5–6, pp. 77–82. Retrieved from: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2021/282-283/pdf/77-82.pdf> [in Ukrainian].

